

Отже, пласт документів та матеріалів, віднайдених у фондах РДВІА, різноманітний за характером, надає можливість реконструювати механізми, регіональні особливості та характер створеної під час війни системи допомоги дітям-біженцям. Найважливішими серед цих джерел зазначимо циркуляри та інструкції відділу з улаштування біженців ВЗС та ВСМ [5, арк. 15; 6, арк. 1], резолюції, постанови та положення нарад та з'їздів, які визначали долю дітей [5, арк. 31–34, 58], листування з місцевими комітетами та різноманітними громадськими доброчинними організаціями про відкриття притулків, колоній, ясел, лікарень, санаторіїв, пунктів реєстрації та харчування [3–9, 11], адреси та назви притулків [3, арк. 18–22], листи дітей до рідних з притулків [16, арк. 45–46] та батьків до дітей [6, арк. 133–134, 159–175], іменні списки дітей-біженців [15, арк. 12; 16, арк. 48–50], інструкції особам, які супроводжували дітей до притулків [15, арк. 66]. У звітах опікунів притулків відображено розпорядок життя, особовий склад закладів, описується психічний стан дітей, які потрапляли буквально з лінії фронту [9, арк. 12–13]. Кошториси відбивають фінансовий стан дитячих закладів, витрати на обладнання та утримання персоналу [13, арк. 9–10; 14, арк. 15].

Для ґрунтового аналізу діяльності громадських комітетів та доброчинних товариств на ниві допомоги ді-

тям та організації опіки над ними, фонди РДВІА мають величезне значення і потребують подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Російський державний військово-історичний архів, м. Москва (Далі – РДВІА). – Ф. 12568, оп. 1, спр. 17.
2. РДВІА. – Ф. 12568, оп. 1, спр. 19.
3. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 337.
4. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 338.
5. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 339.
6. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 340.
7. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 343.
8. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 353.
9. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 359.
10. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 380.
11. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 388.
12. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 390.
13. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 402.
14. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 547.
15. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 550.
16. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 581.
17. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 583.
18. РДВІА. – Ф. 13273, оп. 1, спр. 586.
19. РДВІА. – Ф. 15713, оп. 1, спр. 29.
20. РДВІА. – Ф. 15713, оп. 1, спр. 30.
21. РДВІА. – Ф. 15713, оп. 1, спр. 31.
22. РДВІА. – Ф. 15713, оп. 1, спр. 32.
23. РДВІА. – Ф. 15713, оп. 1, спр. 34.

Надійшла до редколегії 10.07.14

Е. Кравченко, канд. ист. наук, доц.

Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Харьков, Украина

ОРГАНИЗАЦИЯ ОПЕКИ НАД ДЕТЬМИ-БЕЖЕНЦАМИ: ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИСТОЧНИКИ ИЗ ФОНДОВ РОССИЙСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКОГО АРХИВА

Актуальность представленной темы обусловлена отсутствием исследований по истории опеки над детьми, ставшими жертвами Первой мировой войны. Статья посвящена изучению и анализу документов Российского военно-исторического архива, которые вводятся в научное обращение впервые. Проанализирована деятельность детских отделов в уездных и городских обществах помощи больным и раненым воинам; деятельность Юго-Западного фронта и гражданских организаций по помощи детям-беженцам. Изучение циркуляров и инструкций по регистрации детей, переписка детских отделов с местными комитетами, резолюции Советов по вопросам опеки над детьми, переписка детей с родней дало возможность воссоздать как позитивные, так и негативные моменты созданной во время войны государственной системы опеки над детьми.

Ключевые слова: опека, дети-беженцы, приют, помощь жертвам войны, Всероссийский земский союз, Всероссийский союз городов.

O. Kravchenko, PhD (equiv. in History), Associate Professor
Ukrainian State Academy For the Railway Transport, Kharkiv, Ukraine

ORGANIZATION OF CARE FOR CHILDREN REFUGEES: DOCUMENTARY SOURCES OF THE RUSSIAN STATE MILITARY HISTORY ARCHIVE FONDS

The timeliness of the represented topic is occasioned by the lack of research on history of care for children who were victims of the World War I. This article is aimed at learning and analyzing documents from the Russian military historical archive, which are introduced to the scientific turnover for the first time. There has been analyzed activity of the children subdivision of the county and city unions of aid for sick and injured soldiers; the activity of the South-West front and civil organizations in the field of aid for children refugees. Study of the circulars and instructions on the children registration, correspondence of the children subdivision with local committees, council resolutions about care for children, children letters to their relatives gave a possibility to recreate positive and negative moments of the system for state children refugees' care which was created during the war.

Key words: care, children refugees, shelter, aid for the war victims, The Russian county union, The Russian city union.

УДК 355.25 (436) Мирон Тарнавський

О. Лосєв, асист.
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

СЛУЖБА МИРОНА ТАРНАВСЬКОГО В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ АРМІЇ

Стаття досліджує проблему військової служби та професійної підготовки командного складу австро-угорської армії на підставі спогадів колишніх офіцерів австро-угорської армії Мирона Тарнавського та Степана Шухевича.

Ключові слова: австро-угорська армія, австрійський ландвер, військова служба, професійна підготовка командного складу, порядок проходження військової служби.

Питання професійної підготовки та порядку проходження служби командним складом Австро-Угорської армії є важливим як для вивчення військової історії цієї країни, так і для розгляду історії збройного протистояння у часи Першої світової війни. Але, на жаль, це питання досі ще є маловисвітленим в українській історіографії. Звичайно, існує фахова література німецькою мо-

вою, дослідження польською, чеською, угорською та іншими мовами бувшої імперії, а також переклади і праці англійською мовою. Проте цей період історії у нашій бібліографії є незаслужовано забутий. Уся увага дісталася визвольним змаганням 1918-1921 рр., питанням розбудови національних збройних сил та їх фахової підготовки, хоча на чолі військових підрозділів нової

національної армії, у своїй більшості, стояли офіцери старої – імперської. Яскравими прикладами таких офіцерів бувшої імператорсько-королівської Австро-Угорської армії, що служили у Галицькій армії, є такі постаті, як: полковник (оберст) Віктор Курманович, підполковники (оберстлейтенант) Кость Слюсарчук, Мирон Тарнавський, майор Степан Шухевич та багато інших. Нажаль, не всі учасники подій залишили по собі спогади, та і не всі спогади опубліковані. З точки зору висвітлення теми професійної підготовки та порядку проходження служби командним складом Австро-Угорської армії, найбільш цікавими, з погляду автора, виявилися спогади Мирона Тарнавського та Степана Шухевича.

Завданням статті є: ґрунтуючись на загальних даних про особливості служби у збройних силах Австро-Угорщини, а також на основі спогадів Мирона Тарнавського висвітлити деякі питання професійної підготовки командного складу Австро-Угорської армії, простежити основні етапи порядку проходження ними служби у імператорсько-королівських збройних силах. Вибір об'єкту дослідження обумовлений тим, що Мирон Тарнавський залишив по собі спогади про службу, а також був професійним військовим, що дозволяє розглянути різні аспекти підготовки і служби командного складу Австро-Угорської армії.

Командний склад Австро-Угорської армії поповнювався різними шляхами. По-перше, це випускники військових академій. Їх у Австро-Угорщині було декілька, це: Терезіанська військова академія у Вінер-Нойштаді (Відень), що готувала офіцерів піхоти та кавалерії; імператорсько-королівська технічна академія у Мьодлінгу (Mödling), що готувала офіцерів артилерії, та з відділенням у Хайнбургу (Hainburg), для підготовки офіцерів інженерних підрозділів; морська академія у Фіуме для підготовки офіцерів флоту, імператорсько-королівська військова академія Франца Йосифа (Відень) для підготовки офіцерів австрійського ландверу, королівсько-угорська академія Людовіка для підготовки офіцерів угорського ландверу (гонведи). Строк навчання у цих навчальних закладах був трирічним і по закінченню науки при успішному складанні іспитів випускникам присвоювалося первинне офіцерське звання – лейтенант, при задовільному складанні іспитів присвоювалося звання кадет-офіцірштельфетртер (до 1908 р.), або фенріх (після 1908 р.), після чого вони направлялися у підрозділи і отримати первинне офіцерське звання могли вже на загальних умовах і по представленню свого стройового начальства. При незадовільному результаті складання іспитів випускників направляли у частини зі званнями унтер-офіцерів. До навчання в академіях допускалися випускники військових гімназій (Militärbergerschule), які закінчили навчання з оцінкою "добре", та випускники цивільних гімназій, які так само мали високі випускні бали та успішно подолали вступний конкурс. Випускники академій вважалися за рівнем своєї фахової підготовки військовою елітою, і щорічний їх випуск задовольняв, приблизно, 1/5 частину офіцерських вакансій збройних сил [1, с. 23]. По-друге, офіцери готували кадетські школи, яких у різний час була різна кількість. Наприклад, у 1912 р. таких шкіл було загалом 18 (15 піхотних, 1 кавалерійська, 1 артилерійська та 1 піонерна). Строк навчання у цих закладах був чотирьохрічним, крім кавалерійської кадетської школи, де навчалися три роки. По закінченню цих закладів, при успішному складанні іспитів випускникам присвоювалося звання кадет-офіцірштельфетртер (до 1908 р.) або фенріх (після 1908 р.), і вони мусили прослужити в підрозділах щонайменше два роки, після чого, за умов схвальної атестації керівництва, їм могло бути присво-

єне первинне офіцерське звання – лейтенант [2]. До навчання в кадетських школах допускалися випускники військових середніх шкіл (Militär-Unterrealschule) та випускники цивільних середніх навчальних закладів (4-х річних гімназій), які успішно подолали вступний конкурс. Випускники кадетських шкіл становили більшість офіцерського корпусу Австро-Угорської армії мирного часу.

Третім джерелом поповнення офіцерського складу була практика переводи офіцерів резерву з числа однорічних добровольців (Einjährig-Freiwilligen) на кадрову військову службу. Така практика існувала до 1908 р., коли в процесі реформування збройних сил однорічним добровольцям припинили присвоювати звання лейтенантів резерву і почали присвоювати звання фенріхів резерву, тобто кандидатів на офіцерське звання. Цікаво, що і Мирон Тарнавський (в 1892 р.), і Степан Шухевич (в 1903 р.) отримали звання лейтенантів резерву, після чого Тарнавський прийняв рішення про професійну військову кар'єру, а Шухевич залишився офіцером резерву. Тому варто зупинитися на питанні підготовки офіцерів і кандидатів в офіцери резерву більш детально.

Переважає більшість офіцерського резерву збройних сил Австро-Угорщини готувалася з однорічних добровольців. Кадрові офіцери, які були переведені у резерв, складали незначний відсоток. За військовим статутом, громадяни імперії, які на момент призову на військову службу (з 21 річного віку, у мирний час) мали закінчену середню освіту (атестат зрілості, або матуру, що засвідчував закінчення повного курсу 7-ми річної гімназії, або її еквіваленту), або незакінчену (закінчену) вищу освіту і могли це підтвердити відповідними документами, мали право на пільги при проходженні строкової військової служби. Якщо строкова служба у піхоті з 1912 р. складала 2 роки, а у кавалерії та артилерії – 3 роки, то призовник, що міг підтвердити свою освіту, мав право зголоситися добровільно, не чекаючи своєї черги призову і результатів жеребкування, на однорічну службу. Студенти вищих навчальних закладів додатково отримували право вибору року призову, але не пізніше виповнення їм 24-х річного віку. Однорічні добровольці мали право обрати підрозділ, де вони хотіли б служити. Усі однорічні добровольці, що зголошувалися до служби в кавалерії, а також ті, що йшли понаднормово у підрозділи, зобов'язувалися самостійно сплачувати видатки на службу (харчування, обмундировання, проживання і т.п.). Зате вони мали право жити поза казармами, на відміну від тих, що служили за державний кошт.

За час однорічної служби, добровольці проходили підготовку до іспиту на звання офіцера (з 1908 р. кандидата в офіцери). На практиці це виглядало наступним чином. Рік служби поділявся на три періоди. Протягом першого періоду тривалістю у 8 тижнів однорічник проходить загальну військову підготовку у навчальному підрозділі. Другий період тривалістю у 6 місяців присвячувався навчанню у спеціальній школі при штабі полку (в піхоті), або штабі бригади (в кавалерії та артилерії). Навчання носило переважно більш практичний характер, хоча передбачало і теоретичні дисципліни. Останні 4 тижні тривали виключно польові заняття. На третьому етапі добровольці повертаються до своїх підрозділів, де з ними проводять заняття по закріпленню набутих знань. У цей період за досягнуті успіхи добровольців могли підвищити у званнях до унтер-офіцерів. Наприкінці періоду служби добровольці складали іспити, за результатами яких їм могло бути присвоєне звання офіцера (кандидата в офіцери) резерву. Оцінки за навчання на курсах виносила комісія, а у підрозділах – командир підрозділу. На підставі результатів випробувань, висновків комісії і атестації командиром підрозділу,

спеціальною корпусною колегією приймалося остаточне рішення про професійну придатність кандидата. У разі успішної атестації добровольцю присвоювали звання фельдфебеля і зараховували до резерву. А на початку наступного року, при появі в підрозділах, де вони проходили службу, вакансій – їм присвоювалося звання офіцера (кандидата в офіцери) резерву, за традицією з 1-го січня. У випадку неуспішної атестації, добровольця залишали на повторний курс і він мусив відслужити ще один рік. У разі повторного провалу на іспитах добровольця зараховували до резерву в званні унтер-офіцера. Загалом, близько 75% добровольців щорічно успішно складали іспити [1, с. 30]. За час перебування у резерві офіцери (фенріхи) повинні були проходити обов'язкові 28-ми денні військові збори не рідше трьох разів на 1, 3, 6-му роках перебування у резерві, а у разі потреби і частіше (наприклад, Шухевич згадає про четверо зборів на 1, 3, 5, 7-роках перебування у резерві [3, с. 241], Тарнавський відбив тільки перші збори на першому році служби у резерві у 1893 р.) Саме скориставшись можливістю переведення офіцерів резерву на кадрову військову службу, Мирон Тарнавський стає кадровим військовим у 1895 р. Цікавий факт, щоб отримати перевід з резерву на кадрову службу, претендент мав пройти переатестацію у вигляді навчання і нового складання іспитів. Мирон Тарнавський у своїх спогадах згадає, що предмети, за якими треба було скласти іспити, були в основному такі самі, як і в школі однорічників (стройова підготовка, піонерна підготовка, бойова тактика, організація збройних сил, адміністративна служба і т.п.), але в поглибленому вигляді [4, с.15].

Характерною рисою Австро-Угорської армії була широко розвинута система курсів підготовки офіцерів і різних офіцерських шкіл. Основним завданням цих закладів було поглиблення бойової підготовки офіцерів, удосконалення їх як спеціалістів, підготовка до виконання обов'язків по різним галузям військової справи, розширення військового кругозору. Загалом для офіцерів армії і ландверу існували наступні курси:

1. Корпусні офіцерські школи, куди скеровували офіцерів, здібних для призначення на посаду ротних (ескадронних, батареїних) командирів у ранзі оберлейтенантів. Закінчення такої школи було обов'язковим для отримання командування ротою (ескадроном, батареєю).

2. Бригадні кавалерійські та бригадні артилерійські курси для вдосконалення молодших офіцерів у відповідних спеціальностях.

3. Курси верхової їзди для ад'ютантів та капітанів піхоти (починаючи з капітанського звання у піхоті, офіцеру надавався кінь) і фортечної артилерії.

4. Обозні офіцерські школи для вдосконалення молодших офіцерів в обозній службі.

5. Армійська стрілецька школа, куди скеровували офіцерів усіх родів зброї у ранзі оберлейтенантів для вдосконалення стрілецької підготовки. При ній же існували відділки для офіцерів кулеметних підрозділів, інструкторів стрілецької справи та курс для начальників відокремлених підрозділів і старших штаб-офіцерів для ознайомлення з новими технічними засобами і вдосконаленнями у стрілецькій справі.

6. Артилерійська стрілецька школа: вирішувала подібні завдання, що і у армійській, тільки для артилеристів.

7. Школа інструкторів верхової їзди.

8. Школа верхової та упряжної їзди для офіцерів артилерії та обозів.

9. Телеграфна школа у Тульні (Tulln) для ознайомлення офіцерів піхоти та кавалерії з телеграфною справою.

10. Телеграфний курс при артилерійській стрілецькій школі для ознайомлення офіцерів артилерії з телеграфною справою.

11. Фехтувальна і гімнастична школа для підготовки інструкторів фехтування і гімнастики.

12. Курси лижної підготовки – переважно для офіцерів піхоти та генерального штабу.

13. Автомобільна школа для підготовки фахівців з автомобільної справи.

14. Повітроплавальна школа для підготовки фахівців з повітроплавної справи [1, с. 28-29]. Як вже зазначалося, офіцери ландверу скеровувалися на вищезазначені курси та школи і, крім того, австрійський ландвер мав ще свої школи верхової їзди у Ольмюце (Olmütz) і Вельсе (Wels). Також угорський гонвед мав низку своїх офіцерських шкіл.

У своїх спогадах Тарнавський зазначає, що 1896 р. пройшов підготовку у телеграфній школі [4, с.21].

Ще однією особливістю підготовки офіцерів Австро-Угорської армії було вивчення офіційно визнаних мов імперії, хоча б у обсязі військового розмовника. Командною мовою у підрозділах загальної армії та флоту, а також австрійського ландверу була німецька мова, у підрозділах угорського гонведу – мадярська, у підрозділах хорватсько-словенського домобранства – сербохорватська. Треба зазначити, що хоча хорватсько-словенське домобранство і було окремою одиницею, проте воно підпорядковувалось спільному з мадярським гонведом міністру національної оборони Угорщини, тому вважалася частиною мадярського гонведу.

Попри те, що німецька мова і вважалася командною мовою у австрійських підрозділах, проте неможливо було ігнорувати той факт, що більша частина призовників погано розуміла німецьку або взагалі її не розуміла. Освітній рівень призовників також суттєво відрізнявся. Якщо для Нижньої Австрії, включно зі столицею Віднем, він складав тільки 3% неписемних, то для Галичини, серед русинського населення цей показник складав 61% населення.

Короткий термін служби, а також той факт, що армія – це не мовна школа, змусив шукати виходу з цієї ситуації. Було прийняте рішення, що всі військовослужбовці повинні вивчати мови. Так виникла потрібна система:

1. Командна мова – німецька.

2. Командна мова для призовників також була німецькою і вимагала, щоб кожен рекрут за час підготовки вивчив до 80-ти основних команд, понять і термінів німецькою мовою.

3. Полкова мова (Regimentssprache). Коли у особовому складі підрозділу переважала якась одна національність (або складала понад 20% підрозділу), мова якої входила у перелік 10 офіційно визнаних, ця мова призначалася мовою підрозділу. Командному складу цього підрозділу, у разі не знання цієї мови, пропонувалося у 3-х річний термін оволодіти нею для здійснення командування. На практиці це означало вивчення основних команд і військових термінів визначеною мовою. Для цього військове міністерство готувало спеціальні термінологічні словники. Після 3-и річного терміну офіцер складав іспит, і у разі неуспішного складання йому надавалося ще 2 роки на опанування мови. Якщо він знову успішно не долав випробування, у службовій характеристиці такого офіцера ставилася відмітка про службову невідповідність займаній посаді, і про подальше просування по службі можна було вже не мріяти.

Переважаюча більшість підрозділів австро-угорської армії були багатомовними. На літо 1914 р. тільки у 142 підрозділах була одна полкова мова, у 162 – дві, у 24 – три мови, а у деяких по чотири мови.

З 142 "одномовних" підрозділів австро-угорської армії тільки у 31 німецька мова функціонувала як мова підрозділу (у 12-ти піхотних полках, 3 кавалерійських, 12-ти польових та гірських артилерійських полках і у 4-х єгерських батальйонах).

Більш ніж 90% офіцерського складу змушені були вивчати хоча б ще одну мову імперії, окрім німецької. Проте, менше половини офіцерів могли вільно віддавати команди слов'янськими мовами. Більшість задовільнялися так званим "Armeeslawisch", у якому переважали слов'янські слова. Військове міністерство дуже серйозно ставилося до цієї проблеми. Наприклад, відповідно до освітньої програми кожен випускник військової академії повинен був вивчити декілька мов. Зазвичай, це була німецька, якщо вона не була рідною мовою, і дві інші офіційні мови імперії, а також іноземну мову (переважно французьку).

На практиці у підрозділах заняття з полкових мов для офіцерського складу, при наявності такої можливості, доручали проводити офіцерам-носіям мови, або добре у ній обізнаним. У своїх спогадах Тарнавський зазначає, що після отримання звання гауптмана у 1909 р., одним із його службових обов'язків стало викладання української мови у полковій школі для офіцерів [4, с. 23].

У додаток хотів би навести деякі дані з військової біографії Мирона Тарнавського, кавалера досить високої австрійської бойової нагороди – ордену Залізної корони. Нажаль, серед багатьох монографій і досліджень, присвячених Тарнавському, ми не знайшли жодної, у якій без помилок і викривлень наводилась би його військова біографія часів служби у Австро-Угорській армії. Чого тільки не пишуть про Тарнавського, де він тільки у цих авторів не служить. З чийсь "легкої" руки автори відправляють його то до 77-го піхотного полку у Самбір, то до легіону УСС, хоча нічого подібного ви не знайдете у спогадах самого Мирона Омеляновича. Правда, треба зазначити, що все ж-таки була стаття з правдивою інформацією в видавництві "Стрілець" від 10 серпня 1919 р. [5], проте вона була опублікована 95 років тому. Знов таки, нажаль, не внесла ясності у справу монографія кандидата історичних наук п. Андрія Байла "Мирон Тарнавський: військово-політичний портрет" [6], хоча автор захистив кандидатську дисертацію по даній темі. Найціннішим надбанням вказаної монографії є наведений автором архівний знімок службової справи Тарнавського, датований 01.05.1918 р. [6, с. 27-32]. Шкода, що автор не дає посилання на джерело, звідки він дістав цей важливий документ, і хоча якість знімку документа досить низька, документ німецькою мовою, проте багато що можна розібрати. Але, читаючи монографію, складається враження, що автор або не ознайомився з опублікованим ним самим документом, або не зміг його прочитати. Знов чийсь домисли про 77-й піхотний полк у Самборі, хоча у послужному списку чітко вказано про службу у 33-у ландверному полку [6, с. 28]. У згаданий час, з 1900 по 1908 р. у м. Самбір розташовувалися не тільки частини 77-го піхотного полку, але і 3-й батальйон 33-го ландверного полку до 1910 р. [7]. До речі, варто зазначити, що фактично весь період своєї служби у Австро-Угорській армії, окрім початків, Мирон Тарнавський прослужив у частинах ландверу. Майже на всіх його знімках у австрійській військовій формі, на його головному уборі чітко видно емблему у вигляді рижка за номером, яку носили тільки єгерські батальйони і частини австрійського ландверу. Так само, більшість авторів впевнені у службі Мирона Тарнавського в Легіоні УСС, що знову ж таки не підтверджується ані спогадами автора, ані архівними матеріалами. У Центральному державному історичному архіві України у м. Львові зберігається фонд № 353 під назвою: Легіон Українських Січо-

вих Стрільців. В описі першому, у справах № 32 і 33 подаються списки командного складу легіону за 1915, 1916 і 1917 рр. [8], де так само ми не знайдемо згадки про приналежність до УСС майора (на той час) Мирона Тарнавського. Хоча формально Мирон Тарнавський займався питаннями бойової підготовки поповнень та перепідготовки прибулого після поранень особового складу легіону, перебуваючи у 1916 р. на посаді командира навчального відділу підготовки особового складу при XXV корпусі (корпус Гофмана), до якого належав і Легіон УСС. Цей навчальний відділ часто помилково називають бойовим вишколом УСС [9], проте, за своїм положенням відділ вирішував питання підготовки і перепідготовки особового складу всього XXV корпусу і був корпусного підпорядкування, тому аж ніяк не міг бути вишколом тільки Українського легіону. Нагадаємо, що після тяжких бойових втрат у 1915-поч.1916 рр., особовий склад легіону складав усього один батальйон, а корпус у різні періоди 1916 р. об'єднував сили від трьох бригад до двох-трьох дивізій.

На основі зібраних нами даних, зі спогадів Мирона Тарнавського та довідників по особовому складу армії і ландверу, так званих Шематизмусів, спробуємо відновити хронологію проходження Мироном Тарнавським служби у Австро-Угорських збройних силах.

1889 р. – служба у якості однорічного добровольця у 30-му фельд'єгерському батальйоні (30 FJB) (Львів). Там само проходить підготовку і складає іспит на звання лейтенанта резерву.

1891 р. – зараховується до резерву.

1892 р. – 1 листопада Тарнавському присвоюють звання лейтенанта резерву і призначають до 4-го фельд'єгерського батальйона (4FJB) [10, с. 291].

1893 р. – відповідно до положення про проходження служби у резерві відправлений на військові збори у 13-й фельд'єгерський батальйон (13 FJB) у Бохню (35 км від Кракова).

1893 р. – зараховується у резерв по 4-му фельд'єгерському батальйону (4FJB).

1893-1895 рр. – перерва у військовій службі.

1895 р. – повертається до військової служби, проходить додаткове навчання для переатестації на кадрового офіцера.

1896 р. – направлений на службу у 18-й ландверний полк у Перемишль, де служить до 1901 р. Переведений з резерву на кадрову службу.

1899 р. – 1 травня присвоєно звання оберлейтенанта (1 Mai 1899 oberleutnant (active) 18 LIR) [11, с. 125, 392].

1901 р. – переведений до 3-го батальйону 33-го ландверного полку у м. Самбір, де служить до кінця 1907 р.

1908 р. – за власним бажанням переведений до 35-го ландверного полку у м. Золочів. У лавах цього підрозділу зустрічає Першу світову війну.

1909 р. – 1 травня присвоєно звання гауптмана, (1 Mai 1909 Hauptleutnant (active) 35 LIR) [12, с. 145, 351].

1914 р. – бере участь у бойових діях у складі 35-го ландверного полку 85-ї ландверної бригади 30-ї піхотної дивізії XI корпусу 3-ї армії на російському фронті.

26.10.1914 р. був поранений, ушпиталений, що врятувало його від брану, тому що пізніше, в березні 1915 р. 85-а ландверна бригада потрапила у полон у Перемишлі.

1915 р. – з травня, у складі 5-го маршового батальйону 35-го ландверного полку (V MaBaonSchR 35), на основі якого і відроджено 35-й ландверний полк, направлений у 12-у бригаду ландштурму, а згодом у 130-у піхотну бригаду 55-ї піхотної дивізії корпусу Гофмана (XXV) Німецької південної армії, що вела запеклі бої у Карпатах. До речі, у той час 55-й піхотній дивізії підпорядковувалися дві роти УСС.

1916 р. – переведений на посаду начальника відділу підготовки особового складу при XXV Корпусі (Гофмана). Займався питаннями підготовки поповнень і перепідготовки прибувшого після поранень і хвороб особового складу XXV-го корпусу. 1 лютого 1916 р. присвоєно звання майора. (1. Februar 1916 Major (active) 35 LIR) [13, с. 56].

1917 р. – 7 липня знову направлений на службу до 35-го ландверного полку, що був у складі 131-ї піхотної бригади 54-ї піхотної дивізії XXV корпусу, Німецької південної армії. За бойові дії 1917 р. нагороджений Орденом Залізної корони 3-го ступеня з мечами (28.09.1917 р.), а також Пруським Залізним хрестом 2-го ступеня.

1918 р. – наприкінці лютого XXV корпус перепідпорядковується 2-й австрійській армії. У березні, під час окупації України частинами австро-угорської та німецьких армій, майора Тарнавського призначають референтом (радником) по зв'язкам з місцевим населенням при штабі 54-ї піхотної дивізії. Деякий час він обіймає посаду помічника військового команданта Жмеринки, де розташовувався штаб XXV корпусу. Також, певний час, протягом весни 1918 р. майор Тарнавський посідає місце начальника табору бувших австро-угорських військовополонених у Росії (фільтраційний табір). 1 травня 1918 р. присвоєно звання оберстлейтенанта. У травні-серпні 1918 р. приймає участь у боях з частинами Червоної армії як командир тактичної полкової групи. У вересні призначається командиром батальйону 16-го ландверного полку у Гайсині (батальйон розташовувався у Тепліку) і підпорядковувався тій самій 54-й піхотній дивізії. Протягом вересня-жовтня мав короткотривалі призначення до 35-го ландверного полку і до 19-го ландверного полку (розташовувався коло Валнярки). Остаточо приділений до 16-го ландверного полку, з частинами якого у листопаді, після розвалу імперії,

прибуває до Кракова, де передає особовий склад у полковий кадр, а сам прямує до Львова.

За час своєї військової служби у Австро-Угорських збройних силах оберстлейтенант Мирон Тарнавський був нагороджений:

1. Ювілейною бронзовою медаллю на честь 50-ти річчя правління Франца Йосифа "SIGNUM MEMORIAE".
2. Ювілейним хрестом на честь 60-ти річчя правління Франца Йосифа "Militär-Jubiläumskreuz 1908".
3. Хрестом військових заслуг 3-го ступеня з мечами і військовими декораціями "Militärverdienstkreuze mit Kriegsdekoration und Schwertern".
4. Орденом Залізної корони 3-го ступеня з мечами "Orden der Eisernen Krone mit Schwertern".
5. Пруським Залізним хрестом 2-го ступеня.
6. Медаллю "За поранення" "Verwundetenmedaille".

Список використаних джерел

1. Вооруженные силы Австро-Венгрии. Часть I. – СПб., 1912.
2. [http://de.wikipedia.org/wiki/Militärschulwesen_\(Österreich,_1900\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Militärschulwesen_(Österreich,_1900)).
3. Шухевич С. Моє життя: Спогади. – Лондон, 1991.
4. Тарнавський М. Спогади. – Львів, 2008.
5. Генерал-четар Мирон Тарнавський // Стрілець. – 1919. – 10 серпня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oldnewspapers.com.ua/node/589>.
6. Байло А.Я. Мирон Тарнавський: військово-політичний портрет. – Львів, 2012.
7. k.k. Landwehrinfanterieregiment № 33 [Electronic source]. – Mode of acces: <http://www.mllorenz.at/>
8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 353. Легіон Українських Січових Стрільців. Опис 1, спр. 32. Списки командного складу 1916-1917рр., оп. 1, спр. 33. Списки офіцерів і під-офіцерів легіону за 1915 р.
9. http://uk.wikipedia.org/wiki/Вишкіл_УСС.
10. Schematismus für das k.u.k. Heer und für die k.u.k. Kriegsmarine 1896.
11. Schematismus der k.k. Landwehr und der k.k. Gendarmerie 1900.
12. Schematismus der k.k. Landwehr und der k.k. Gendarmerie 1913.
13. Ranglisten der k.k. Landwehr und der k.k. Gendarmerie 1918.

Надійшла до редколегії 14.07.14

А. Лосев, асист.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, Украина

СЛУЖБА МИРОНА ТАРНАВСКОГО В АВСТРО-ВЕНГЕРСКОЙ АРМИИ

Статья исследует проблему военной службы и профессиональной подготовки командного состава австро-венгерской армии на основе воспоминаний бывших офицеров австро-венгерской армии Мирона Тарнавского и Степана Шухевича.

Ключевые слова: австро-венгерская армия, австрийский ландвер, военная служба, профессиональная подготовка командного состава, порядок прохождения военной службы.

O. Losiev, Assistant

Lviv National Ivan Franko University, Lviv, Ukraine

MILITARY SERVICE OF MYRON TARNAVSKY IN AUSTRO-HUNGARIAN ARMY

The article traces the problem of military service and professional training command staff of Austro-Hungarian Army on the base of memoirs of former officers of Austro-Hungarian Army Myron Tarnavsky and Stefan Shukhevych.

Keywords: Austro-Hungarian Army, Austrian Landwehr, military service, professional training command staff, circumstances of military service.

УДК 94 (477) 1917

В. Лозовий, д-р іст. наук
Національний інститут стратегічних досліджень, Київ

СОЛДАТИ І ДЕСТАБІЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО СТАНОВИЩА: ВПЛИВ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА РЕВОЛЮЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ (1917 р.)

Основною проблемою даної статті є відтворення та аналіз ролі солдат у наростанні соціального екстремізму в 1917 році. Автор ставить завдання висвітлити передумови і розвиток масової антисоціальної поведінки солдат, з'ясувати її ментальну основу, відобразити процес трансформації соціальної психології солдат, що призвело до ескалації революційної стихії. З'ясовано, що дії солдатів не мали рис організаційно-оформленого політико-ідеологічного руху. Відтак згаданий рух має переважно кримінально-анархічний, а не революційно-політичний характер.

Ключові слова: Перша світова війна, солдати, Українська революція, дестабілізація.

Перша світова війна різко загострила соціальні та політичні суперечності в Російській імперії, що призвело до Лютневої революції 1917 року і повалення царизму. У воюючій країні, у розвитку подальших революційних

подій провідне місце займала армія. Особовий склад російської армії був переважно селянським, що відповідало соціальній структурі населення. Важливим чинником революційного процесу в 1917 р. був селянський

© Лозовий В., 2014